

Ook Nederland heeft behoefte aan meer fantasie

20-12-2022 11:00

Series en boeken als *Harry Potter*, *Games of Thrones* en *Lord of the Rings* zijn razend populair, maar toch blijft het genre fantasy in Nederland flink achter in vergelijking met Angelsaksische landen. Reticadocent en speechschrijver Thomas van Neerbos en podcastmaker Esther Crabbendam introduceerden dit jaar het vak *World Building for Storytellers & Changemakers* aan de Universiteit van Amsterdam. In de bijbehorende podcast *Fantasiewerelden* doen zij onderzoek naar het maken van fantasiewerelden. Wat werkt wel en wat niet? Hoe kun je er de wereld mee begrijpen of zelfs verbeteren? En hoe komt het dat er zo'n magere fantasy-traditie in Nederland is?

“Ach, hij/zij leeft in een fantasiewereldje”, hoor je wel eens, en meestal schuilt in de ondertoon neerbuigende vertedering. Waarom eigenlijk? Waarom zou het kinderachtig of vreemd zijn om af en toe in een fantasiewereld te verdwijnen? “Verbeelding is belangrijker dan kennis”, sprak Albert Einstein ooit, en niet voor niets, want kennis is begrensd.

Ondergeschoven genre

Toch wordt het genre fantasy in Nederland, anders dan in Amerika en Engeland, niet altijd even serieus genomen. Dat er geen goede Nederlandstalige term voor bestaat, zegt al genoeg. Fantasyliteratuur wordt in boekwinkels weggestopt tussen Amerikaanse en Engelse romans. Of, zoals gebeurde met het debuut van Thomas Olde Heuvelt, op de kinderboekenafdeling. En dat terwijl hij ook in de Verenigde Staten inmiddels een gevierd fantasyschrijver is en verschillende internationale prijzen won. De Britse BBC Radio noemde hem ‘een

van Europa's belangrijkste talenten op het gebied van de fantasyliteratuur'.

Nederland kent sinds 2015 weliswaar de Paul Harland Prijs voor beste Nederlandstalige fantasy, in het leven geroepen door de stichting ter bevordering van het fantastische genre, maar nog altijd is er geen echte Nederlandse fantasytraditie. Het aantal Nederlandse fantasyschrijvers blijft achter en fantasy is niet gewenst op de literatuurlijst van middelbare scholieren.

Tijd om daar iets aan te doen, vinden retoricadocent en speechschrijver Thomas van Neerbos en schrijver en podcastmaker Esther Crabbendam. Meer fantasiewerelden zijn volgens hen hard nodig. Voor mensen die de wereld willen veranderen en mensen die verhalen willen vertellen.

Vak en podcast

De twee introduceerden dit jaar het vak *World Building for Storytellers & Changemakers* aan de Universiteit van Amsterdam. Wekelijks komen dertig studenten bijeen in een collegezaal om meer te leren over fantasiewerelden: hoe je die zó maakt dat mensen die aantrekkelijk vinden en hoe je er de wereld mee kunt veranderen.

De lessen worden gekoppeld aan de podcast 'Fantasiewerelden', die fungeert als hoorcollege. Crabbendam en Van Neerbos nemen je in deze podcast mee in hun onderzoek naar het bouwen van een fantasiewereld. Ze spreken met verschillende experts en (scenario)schrijvers als Manju Reijmer, Jan Terlouw, Thijs Launspach en Mieke Bouma. Zowel studenten als luisteraars krijgen aan het einde van elke aflevering een opdracht waarmee ze kunnen werken aan hun eigen fantasiewereld.

Het belang van fantasy

Waarom is het zo belangrijk dat we meer over fantasiewerelden leren en daar zelfs een vak aan de universiteit voor is ingeruimd?

Volgens Van Neerbos is het nuttig, omdat je op allerlei manieren gebruik kunt maken van fantasiewerelden, ook in de dagelijkse praktijk. "Veel politici of directeuren van grote bedrijven zijn bijvoorbeeld helemaal niet zo goed in het vertellen van verhalen. Dat resulteert in saaie speeches. Fantasie kan helpen een verhaal beter en mooier te vertellen, waardoor het meer aandacht krijgt, voelbaar wordt."

Van Neerbos is zelf een liefhebber van fantasy en maakte gedurende de podcast zelf ook een fantasiewereld. "Daar kreeg ik veel energie van. In het dagelijks leven heb je vaak vaste denkpatronen; elke dag lijkt op de vorige. Zo heb ik bepaalde meningen over welke vrienden ik heb, in welke auto ik rijd enzovoorts. Het mooie van fantasy is dat je daar buiten treedt en in een andere wereld stapt. Dat is een bijzondere ervaring. Vanuit de psychiatrie is nu aandacht voor LSD als hulpmiddel bij verslavingen en trauma's. Ik denk dat fantasy net als LSD zou kunnen werken. Je stapt vanuit je eigen wereld in een nieuwe en gaat daardoor anders kijken."

Esther Crabbendam beaamt dat: "Als kinderen zijn we heel goed in het bedenken van werelden die niet kloppen. Maar tegen de tijd dat we begrijpen dat het in werkelijkheid niet kan, stoppen we ermee. Dat is zonde, want fantasiewerelden kunnen dingen los maken. Je gaat buiten de gebaande paden denken, alsof er een luikje in je hoofd opengaat waaruit nieuwe dingen voortkomen."

Anders leren denken

Crabbendam schreef het 'Handboek voor de jonge rebel' en staat activistisch in het leven. Ze ziet fantasiewerelden vanuit haar activisme als een manier om iets te leren over de wereld en mensen aan het denken te zetten. "Door een bepaald probleem in een fantasiewereld te zetten, kun je niet alleen tot creatieve ideeën komen, maar er ook anders naar gaan kijken. Een voorbeeld is klimaatverandering. In een fantasiewereld kun je dit thema aanroeren door bijvoorbeeld een verhaal te vertellen over een wereld waar geen bomen meer zijn of over een dier dat tóch bleef leven. De lezer leeft mee met de karakters en wat hen overkomt. Dat kan helpen om meer open te staan voor een boodschap en na te gaan denken over hoe het er in deze wereld voor staat."

Er mag in Nederland wel wat meer aandacht komen voor het genre fantasy, vinden Van Neerbos en Crabbendam. "In tegenstelling tot Verenigde Staten en Engeland heeft Nederland geen fantasytraditie. Het genre heeft niet de status die het daar heeft. We hebben wel een aantal goed geprezen kinderboekenschrijvers zoals Jan Terlouw of Tonke Dragt. Bij volwassenen zijn de romans van Thomas Olde Heuvelt succesvol, maar er zouden nog veel meer Nederlandse fantasyschrijvers bij kunnen komen," zegt Crabbendam. Van Neerbos: "Onder jongeren is fantasy heel populair, maar zij lezen deze boeken voornamelijk in het Engels, bij gebrek aan Nederlandse verhalen. Dat is jammer."

Budget en dedain

In hun podcast zoeken Crabbendam en Van Neerbos onder meer uit hoe het komt dat Nederland zo'n magere fantasycultuur heeft. Ze spreken daarover met scenarioschrijver Manju Reijmer en fantasyschrijver Thomas Olde Heuvelt. Volgens Reijmer hangt dat deels samen met het gebrek aan budget voor fantasyseries en films. Een draak of monster is nu eenmaal duurder om te maken dan een personage.

Als tweede reden noemt hij het dedain waarmee in Nederland wordt gekeken naar fantasy, horror en alles wat geen realistisch drama is. Vaak wordt het meer gezien als iets voor kinderen. 'We vinden fantasy in Nederland al gauw te veel gekkigheid. Doe normaal! Waarom hebben we een reus of draak nodig?' zo zegt hij in de podcast.

Met Thomas Olde Heuvelt spreken Crabbendam en Van Neerbos over het verschil met de Amerikaanse traditie. "Thomas legde ons uit dat fantasy van oudsher niet in de Nederlandse cultuur geworteld is. De literatuur heeft zich daardoor anders ontwikkeld. Amerika is gevormd vanuit een onontdekt, nog onontgonnen land met een wildernis, wilde dieren en natives. Vanuit die cultuur ontstonden andere, plot-gedreven verhalen die passen binnen het genre horror en fantasy. Nederland is plat en heeft geen echt onveilige, onherbergzame gebieden met hoge bergen, grote bossen en diepe zeeën, waar je doorheen moet om ergens te komen. Fantasieverhalen kwamen daardoor minder tot bloei."

Internationale series populair

Tegelijkertijd zijn series, films en boeken als *Avatar*, *Games of Thrones*, *Star Wars*, *Twilight*, *Harry Potter* en *Lord of the Rings* ook in Nederland razend populair onder volwassenen. Hoewel sommige mensen gruwelen van de pratende katten in de boeken van Haruki Murakami, zijn er genoeg lezers te vinden die het geen punt vinden om iets magisch of bovennatuurlijks in een roman aan te treffen. Denk bijvoorbeeld aan het veelgeprezen *Vrouw en Vos* van David Garnett, waarin een gelukkig getrouwde man zijn vrouw ziet veranderen in een vos.

Fantasy leeft heel erg, merkt ook Crabbendam: "De markt is er zeker voor, maar het is aan schrijvers en uitgevers om daar iets mee te doen. Van studenten hoorde ik dat zij het interessant vinden om bijvoorbeeld op fantasiewerelden gebaseerde games te maken."

Van Neerbos: "Als iets een succes wordt, is er vaak een vervolg. Scoort een roman van Saskia Noort goed, dan volgt er een tweede. Dat is in het fantasygenre niet anders. Je moet mensen de mogelijkheid geven het te zien en uit te proberen. Dat kan niet als er weinig op dat gebied te vinden is of als het niet zichtbaar genoeg is in winkels."

Inmiddels hebben Van Neerbos en Crabbendam de laatste aflevering van hun podcast *Fantasiewerelden* gemaakt. Duizelingwekkende aantallen luisteraars hadden ze niet, enorm betrokken waren de volgers wel. "We kregen veel reacties van mensen die ons vertelden over hun fantasieverhaal of een zelf getekende landkaart van hun wereld stuurden. Toen we luisteraars vroegen een eerste zin te bedenken, ontvingen we er meer dan honderd. En ze stromen nog steeds binnen. Daaraan merken we dat het onderwerp aanslaat. Ook de studenten reageren enthousiast. Ze vinden het leuk om creatief uitgedaagd te worden."

Van Neerbos en Crabbendam zouden volgend jaar graag met een vervolg van het vak *World Building for Storytellers & Changemakers* en de podcast *Fantasiewerelden* komen. Ze hopen daarmee iets teweeg te brengen. "Ik verwacht niet dat meteen heel Nederland aan de fantasy gaat, maar er zou wel een sneeuwbaaleffect kunnen ontstaan, waardoor het genre langzaam groter wordt. Wie weet kunnen we op den duur een platform bieden met daarop fantasiewerelden die mensen hebben bedacht. Niet iedereen heeft de tijd of mogelijkheid om daar meteen een boek, film of serie van te maken. Maar je zou ze wel kunnen aanbieden voor anderen die er iets mee willen."

Marloes de Moor